

Nr 84.

Av herr **Lindhagen**, med förslag till provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål m. m.

I en föregående motion nr 82 har berörts jordreformen för att bereda de talrika lägenhetsinnehavarna med egna hus på annans grund tryggtat förfogande över själva marken samt anskaffa mark för erforderliga nya hem i landet.

En annan stor analog jordreform har ännu icke ens försöksvis påbörjats, nämligen frågan om frigörelse av beroende jordbruk på annans mark. Denna senare avdelning av den sociala expropriationen väcktes inom norrlandskommittén. Den har sedan vilat länge utan att regeringen åtgjort något åt densamma. Påminnelser förekommo nästan årligen och särskilt hoppades man, att frågan skulle framföras i sammanhang med revisionen av expropriationslagen. Men även vid dessa tillfällen svarades, att detta måste bli en efterföljande angelägenhet. Slutligen blev frågan upptagen till behandling i och med jordkommissionens inrättande i slutet av december 1918.

Det gäller här att taga lärdom av erfarenheterna från lägenhetsreformen. Denna blev, såsom jag tror mig hava visat, en obstruktiv lagstiftning med många förhinder, stora underlåtelser och ingen nämnvärd verkan. Samma öde hotar den andra reformen, som nu skall påbörjas. Även den är brådskande för alla de fall, där arrendena utgå under de närmaste tiderna. En mänsklig statskonst bör därför låta sig angeläget vara att åtminstone med ett provisorium hjälpa det överhängande behovet till rätta. Men liksom i fråga om lägenhetsreformen någon medkänsla för en sådan sak icke förspordes, så är förhållandet detsamma, såvitt jag kunnat finna, med arrendatorernas jordreform.

Även över det slutliga förslaget ligger hotande en myckenhet vanskligheter. Saken blir efter allt att döma företrädesvis en intressefråga och ganska litet en samvetsfråga. Maktspråk, konjunkturer, kompromisser,

formalism, negativism och annat dylikt komma icke osannolikt att slita den i stycken. Någon brådska förmärkes icke heller. Det artar sig till, att vi även här skola få börja med en obstruktiv lagstiftning.

Under sådana förhållanden finnes ingen annan utväg öppen för den, som hyser dessa farhågor, än att påminna om saken och varna för ett återupprepande av den politik, som fick sitt uttryck i expropriations- och ensittarlagstiftningens svaga omtanke om lägenhetsinnehavare med egna hus på annans grund.

Likaledes återstår mig ingen annan utväg för att framhålla sakens brådskande natur och behovet av en provisorisk lagstiftning. Ett sådant provisorium av negativt slag innefattas i förslaget till lag om förlängning av vissa arrendeavtal (motionen nr 85). Skulle detta förslag falla, behövs så mycket mer nedanstående positiva provisorium. Skulle det antagas, behövs det positiva provisoriet i alla fall. Förslag till en sådan provisorisk lag har också mer än en gång framlagts i andra kammaren och kan det lämpligen nu återupptagas såsom en enligt min uppfattning synnerligen befogad opinionsyttring.

För provisoriets finansiering torde regeringen böra helst redan denna riksdag inkomma med förslag.

Det hemställles alltså:

att riksdagen ville:

1) påminna regeringen om angelägenheten att den stora jordreformen för avlösning av torpare, bolagsarrendatorers och andra beroende jordbrukares jordbruk samt beredandet av jord till nya jordbruk måste ske effektivt och snabbt;

2) i avvaktan på denna angelägna och brådskande jordreforms ankomst för sin del antaga följande *provisoriska*

Lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.

1 §.

Från fastighet, som är av större omfattning och ej tillhör stad, kommun eller municipalsamhälle, samt från fastighet, tillhörig bolag, förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken ej har sitt bo eller hemvist å fastigheten och uppenbarligen besitter den huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkast-

ning, må jord tagas i anspråk genom expropriation, om det provas nödigt:

1) för att bereda torpare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare tryggad förfoganderätt över jordbruket med erforderlig skog, odlingsmark, bete eller annat nödigt tillbehör;

2) för att bereda den jordlösa obemedlade befolkningen jord med nödigt tillbehör till nya jordbruk.

2 §.

Skyldighet att avstå jord, som i 1 § sägs, äger ej rum, då marken kan anses oundgängligen behöfelig för befintlig eller tillämnad anläggning å huvudfastigheten eller dess brukande i annat avseende eller markens avstående eljest med avseende på förekommande omständighet ej synes kunna skäligen åläggas jordägaren.

3 §.

Frågan om skyldighet att avstå jord enligt denna lag provas för de sex nordligaste länen av vederbörande »jordbrukskommissioner» och inom övriga län av jordkommissioner, som böra för varje sådant län tillsättas enligt enahanda grunder. Intill dess för sistnämnda län jordkommissioner kommit till stånd, utövas prövningsrätten liksom övriga enligt denna lag kommission åliggande uppgifter av Konungens befallningshavande.

Avslås framställning om expropriationen helt eller delvis eller har bifallen ansökan helt eller delvis blivit bestridd av jordägaren, skall frågans slutliga avgörande underställas Konungens prövning.

4 §.

Expropriationen utföres genom statens försorg. Kommissionen tillkommer i sådant avseende att i väckt fråga om jords avstående föranstalta utredning samt vidtaga de övriga åtgärder, som för sakens bringande till slut erfordras, ävensom att i alla mål och ärenden, som föranledas av dylik fråga, utföra statens talan.

5 §.

Inom varje kommun bör i mån av behov och alltid, ifall kommissionen därom gör framställning, för en tid av två år väljas en jordkommitté av minst tre högst fem personer, vilken uti frågor om avstående av jord, som är belägen i kommunen, äger medverka vid utförandet av kommissionens uppgift. Vid valet, som hålles å kommunalstämma, äger envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad person röst-rätt; och har varje röstande en röst. Vid lika röstetal skiljer lotten.

6 §.

Frågan om viss jords avstående kan hos kommissionen väckas av den, som önskar besittningsrätt till jorden, samt vidare av kommunens jordkommitté, kommunens beslutande myndighet eller minst tio i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer. Kommissionen äger ock omedelbart upptaga dylik fråga till behandling.

7 §.

1. För jord, som exproprieras, skall erläggas löseskilling i penningar, motsvarande jordens värde. Såsom jordens värde skall anses dess taxeringsvärde eller vad av huvudfastighetens taxeringsvärde må anses å jorden belöpa, därest ej uppenbarligen framgår att verkliga värdet över- eller understiger taxeringsvärdet.

2. Vid värdering av jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, må hänsyn icke tagas till den förbättring jorden kan hava vunnit genom arbete eller kostnad, som nedlagts därå av nyttjanderättshavaren eller ock av föregående brukare, vilkens rätt övergått å nyttjanderättshavaren.

3. Vid värdering av jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, må icke heller hänsyn tagas till den stegring i jordens värde, som utan jordägarens åtgöranden uppkommit under den tid nyttjanderättshavaren eller föregående brukare, vilkens rätt övergått

å nyttjanderättshavaren, varit i besittning av jorden; dock att denna tid ej må räknas längre tillbaka än tio år.

4. Beträffande jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, får vid uppskattning av inägor och skogsmark å fastighet, som av ägaren förvärvats huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen, i allmänhet ej tagas hänsyn till inägornas och skogsmarkens värde för jordbruksändamål utan endast till vad de kunna anses värda såsom skogsmark. Tillika bör i detta fall vid bestämmande av lösen för såväl inägor och skogsmark som åbyggnader jämväl fästas avseende å de utgifter ägaren i verkligheten kan i god tro antagas hava fått vidkännas för desamma; och må lösen ej överskrida dessa utgifter, där ej särskilda omständigheter anses böra därtill föranleda.

5. Skada, som annan än ägaren lider, bestämes till dess skäliga belopp.

8 §.

Kan ej överenskommelse träffas om lösen för den jord, som skall avstås, eller om ersättning för skada, som annan än ägaren lider, varde lösen eller ersättningen bestämd av kommissionen. Klagan mot beslutet må föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad. Sådan klagan må föras jämväl av den, som innehar nyttjanderätt till jorden.

Finner kommissionen, jordägaren och den, som söker jord, utan meningsskiljaktighet lämpligare, att lösen bestämes i den ordning gällande lag om expropriation föreskriver, må denna ordning i stället lända till efterrättelse, dock att, där parterna ej enas om val av nämnd, denna skall utgöras av ordföranden och två ledamöter, av vilka parterna välja var sin.

9 §.

Bestående avtal om nyttjanderätt till jord, som avstås, vare fortfarande gällande, där ej staten före bestämmandet av jordlösen påyrkat avtalets upphörande;

och må förty någon ersättning för förlust av nyttjanderätten ej kunna ifrågakomma annat än då uppsägning, på sätt nyss är sagt, ägt rum.

10 §.

Mark, som genom statens försorg exproprieras enligt denna lag, blir statens egendom.

Kommissionen äger å statens vägnar upplåta jorden med ägande- eller besittningsrätt och i båda fallen under förbehåll att ändamålet med jordens avlösning ej får rubbas annat än efter tillstånd i den ordning närmare kan bliva av Konungen bestämt. Äganderättsupplåtelse skall ske mot erläggande av en köpeskilling, motsvarande den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen. Besittningsupplåtelse skall ske mot en avgift, som förräntar den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen. Tvist om beloppen prövas av domstol.

Äganderätt till exproprierad mark må ock kunna överlätas å kommun eller municipalsamhälle mot villkor av oförytterlighet, erläggande av en köpeskilling, motsvarande den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen, samt jordens upplåtande till enskilde efter enahanda grunder, som ovan sägs. Tvist om köpeskillingens belopp prövas av domstol.

Då jord, som enligt 1 § mom. 1 avstås är på arrende upplåten till någon, som ej innehar annat avsevärt jordbruk, skall arrendatorn äga företrädesrätt till egendomens övertagande, och vare därför sådan arrendator, där arrendet ej med jordens avstående upphört, berättigad att även före arrendetidens slut övertaga jorden på stadgade villkor. Önskar sådan arrendator ej övertaga jorden, äge tidigare arrendator företräde.

11 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits därom framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till

sådan ägare, som enligt denna lag icke är skyldig att avstå jord.

12 §.

I allt övrigt, varom i denna lag rörande expropriationen ej särskilt stadgats, gälle i tillämpliga delar gällande lag om expropriation.

13 §.

Erforderliga föreskrifter för kommissionens verksamhet utöver vad denna lag innehåller meddelas av Konungen.

Denna lag träder genast i kraft samt gäller tills vidare intill den 1 juli 1925.

Stockholm den 21 januari 1921.

Carl Lindhagen.
